

УДК 331.2:330.341

Тараненко Г.Г.,

к. пол. н., ст. викладач кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАЦІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто питання інтелектуалізації праці як однієї з найважливіших умов економічного розвитку. Проаналізовано світові тенденції та стан інтелектуалізації праці в Україні. Зроблено висновок щодо найбільш високооплачуваних вакансій в українському суспільстві на нинішньому етапі, якими є професії інтелектуально-наукової сфери. Визначено, що в нинішніх українських суспільно-політичних реаліях перспективними вважаються професії лікаря й військовослужбовця. Окреслено подальші перспективи дослідження, які стосуються всебічної модернізації вищої освіти та більших інвестицій у галузь науки і досліджень.

Ключові слова: інтелектуалізація праці, інтелектуальний капітал, міжнародна економіка, інформаційне суспільство, суспільно-економічний розвиток, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна політика

ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ ТРУДА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Тараненко А.Г.

В статье рассмотрены вопросы интеллектуализации труда как одного из важнейших условий экономического развития. Проанализированы мировые тенденции и состояние интеллектуализации труда в Украине. Сделан вывод о наиболее высокооплачиваемых вакансиях в украинском обществе, каковыми являются профессии интеллектуально-научной области. Определено, что в нынешних украинских общественно-политических реалиях перспективными считаются профессии врача и военнослужащего. Намечены дальнейшие перспективы исследований, касающиеся всесторонней модернизации образования и больших инвестиций в отрасль науки и исследований.

Ключевые слова: интеллектуализация труда, интеллектуальный капитал, международная экономика, информационное общество, общественно-экономическое развитие, информационно-коммуникационные технологии, информационная политика

WORK INTELLECTUALIZATION AS A FACTOR OF ECONOMY DEVELOPMENT

Taranenko A.

The article analyzes work intellectualization as one of the most important factors of economic development. Global trends and work intellectualization state in Ukraine are analyzed. It is concluded that currently the most highly paid jobs in the Ukrainian society are professions of intellectual and scientific fields. Top rating vacancies with the highest salaries at the Ukrainian market are traditionally occupied by positions in the field of information technologies. As to professional sectors, the spheres of education, science and culture demonstrate seasonal

rise. At the beginning of new business season the recruitment of top managers and professionals in telecommunications field is intensified.

The current Ukrainian political circumstances also influence the labor market state. According to analysis of International human resources portal HeadHunter Ukraine, 45% of representatives of intellectual professions consider the job of programmer the most promising one in view of the current crisis and instability in the country. Doctor's profession is on the second place and military man's job is on the third one.

It is worth mentioning that the field of education should be paid special attention in any modern society and investments in education workforce is much more effective than investments in any other production factors. Further research prospects as to comprehensive modernization of higher education and greater investment in science and research field are outlined.

Key words: work intellectualization, intellectual capital, international economy, information society, social and economic development, information and communication technologies, information policy

Постановка проблеми. Інтелектуалізація праці нині виступає однією з найважливіших умов економічного розвитку. Експертами вважається, що основним чинником, який зумовив успіхи країн Західної Європи, Японії, США та інших держав, є накопичення матеріального громадського багатства, втім сьогодні прогрес провідних країн відбувається за рахунок інших сил – не фінансового, а людського капіталу. На думку аналітиків Всесвітнього банку, виробнича складова валового внутрішнього продукту розвинених країн – лише 18-20%, решта 80% безпосередньо залежать від якості людських ресурсів (робочої сили) [4, 46].

Посутнім чинником розвитку сучасної світової економіки виступає процес інтелектуалізації праці та формування на цій основі «суспільства знань», в якому добробут визначається інноваціями, технологіями та інтелектуальним капіталом. «Інтелектуальний капітал не втрачає з часом своєї цінності, а навіть здатний її нарощувати, тоді як знання, устаткування і технології починають знецінюватись з моменту їх придбання, оскільки це завжди «вчорашній день»; при складній економічній ситуації зростання інтелектуального капіталу є головною складовою споживної вартості послуги; основним мотивом діяльності компетентних (що володіють високим рівнем інтелекту) працівників є задоволеність результатами праці, а не матеріальна винагорода, тому вони більш конкурентноздатні» [4, 47]. Отже, проблематика подальшого розвитку цих процесів викликає значну зацікавленість з огляду на ефективне державобудівництво та розвиток національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз іноземної та української літератури на цю тематику демонструє інтерес дослідників до питань інтелектуалізації праці та її відповідний вплив на економічний розвиток. Зокрема, Д. Белл, Е. Тофлер, Й. Шумпетер, В. Іноземцев, Н. Гук, В. Кривошей аналізували процес розвитку суспільства, етапи розвитку способів виробництва, трансформації у характері засобів праці та підвищення ролі інформації у функціонуванні суспільства.

Так, згідно з Е. Тофлером, відбувається рух від економіки робочої сили до економіки сили мозку, і в новому суспільстві знання являються головним фактором виробництва [9, 3]. За твердженням Д.Белла у прийдешньому столітті вирішальне значення для економічного і соціального життя, для способів виробництва знання, а також для характеру трудової

діяльності людини набуває становлення нового соціального устрою, що ґрунтується на телекомунікаціях. «Коли знання у своїй систематичній формі втягується в практичну переробку ресурсів (у вигляді винаходу чи організаційного удосконалення), можна сказати, що саме знання, а не праця виступає джерелом вартості» [1, 3]. Загалом можна стверджувати, що кінець ХХ – початок ХХІ століття змінив основні уявлення про працю, а на зміну індустріальному приходить “постіндустріальний”, гуманітарний тип економічного розвитку.

Метою статті є дослідження інтелектуалізації праці як чинника розбудови економіки на сучасному етапі розвитку суспільства.

Основні результати дослідження. Постіндустріальній стадії розвитку властиве домінування виробництва послуг, пов'язаних з освітою, науковими дослідженнями, охороною здоров'я, тобто соціально-гуманітарною сферою. Для постіндустріального суспільства характерна нова еліта, заснована на кваліфікації, одержаної індивідами завдяки освіті, а не на володінні власністю, наслідуваної чи здобутої за рахунок підприємницьких здібностей, і не на політичній позиції, яка досягається завдяки підтримки партій та груп. Зростає клас людей, які володіють знаннями [8, 1]. За даними ЮНЕСКО, у 20 країнах, де працює 95% всіх учених, дохід на душу населення щорічно зростає на 200 дол. США; в інших, де працює тільки 5%, зростання відбувається лише на 10 дол. США на рік [2, 3].

При цьому слід зауважити, що науковий прогрес відповідне прискорює моральне старіння професійних знань. Статистичні дослідження свідчать, що щорічно оновлюється 5% теоретичних і 20% професійних знань, а згідно з прийнятою в США одиницею виміру старіння знань спеціаліста (зниження компетентності на 50%) в результаті появи нової інформації, виявлено, що в багатьох професіях цей поріг настає менш ніж через 5 років, тобто раніше, ніж закінчиться період навчання у ВНЗ [2, 2]. Що стосується ситуації в Україні, то запровадження новітніх технологій, переважно відбувається у великих промислових центрах, у той час як інші регіони залишаються осторонь від активних суспільно-політичних та економічних трансформацій.

Згідно з рейтингом порталу rabota.ua, ТОП-5 вакансій з найвищою заробітною платнею за травень 2014 р. у різних сегментах ринку праці традиційно очолює вакансія зі сфери інформаційних технологій. Це вакансія – «старший розробник програмного забезпечення на платформі iOS» (Senior iOS Developer) від німецької компанії Buero Lersch з місячною оплатою \$ 4 230. Також у рейтингу фігурує вакансія «директор з маркетингу від агентства Morzhova&Partners» із зарплатою \$ 2 540. Далі йде вакансія «керівник напряму онлайн-консультування» для проекту медичної тематики компанії RIO.UA з оплатою \$ 2 307. На останньому місці рейтингу - торговельно-виробнича компанія, яка шукає «керівника напряму (закупівля лабораторного устаткування)» з оплатою \$ 1 925. При цьому для роботодавця важливий не тільки успішний досвід кандидатів, але й високі переговорні навички, досвід розробки стратегії розвитку і просування продукції, а також володіння англійською мовою на високому рівні [7, 1].

У підсумку травневого рейтингу ТОП-5 високооплачуваних вакансій підкреслюється тенденція, яка характерна для багатьох високооплачуваних вакансій, - керівна робота у підрозділах, що займаються продажами, - розробка стратегії та активне просування продукції роботодавців [7, 3]. Щодо професійних сфер, характерно, що сезонний підйом показали

сфера освіти і науки та культури, до нового бізнес-сезону активізувався підбір топ-менеджерів і фахівців у галузі телекомунікацій [3, 2].

Таблиця 1. Професійні сфери, де кількість вакансій у серпні 2014 року зростає найбільше в порівнянні з липнем 2014 року

№	Професійна сфера	Відношення кількості вакансій у серпні 2014 р. до липня 2014 р.
1	Наука / Освіта / Переклад	121%
2	Культура / Шоу-бізнес / Розваги	116%
3	Топ-менеджмент / Директори	108%
4	Некомерційні організації / НДО	107%
5	Телекомунікації / Зв'язок	104%

Джерело: [3, 2]

Водночас серед головних причин зниження творчої активності українських працівників дослідники вважають відсутність необхідних матеріальних стимулів і гарантій соціального захисту, досконалої системи оцінки результатів професійної діяльності та заохочень до творчості: за даними спеціальних досліджень, заробітна плата працівників розумової праці у середньому перевищує заробіток робітників: у Німеччині – на 20%, Італії і Данії – на 22%, Люксембурзі – на 44%, Франції і Бельгії – на 61% [2, 3]. «В Україні ж мотиваційний потенціал оплати інтелектуальної праці використовується недостатньо і поряд із «втечею назовні» спостерігається і внутрішня, тобто перехід найбільш здібних молодих фахівців зі сфери досліджень до сфери бізнесу [2, 4].

Разом з тим треба зауважити, що нинішні українські суспільно-політичні реалії вносять свої корективи також у ситуацію на ринку праці. Так, згідно з аналітикою Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна, 45% представників інтелектуальної сфери зайнятості вважають професію програміста найбільш перспективною в умовах кризи і нестабільності в країні [5, 1]. На другому місці — лікарі, а на третьому — військовослужбовці. Зауважується, що події останнього року призвели до змін у сприйнятті населенням багатьох професій: ті з них, які рік тому здавалися офісним працівниками такими, що взагалі не мають майбутнього, сьогодні займають лідируючі позиції в рейтингу найбільш перспективних, і навпаки, найбільш престижні та, здавалось би, перспективні професії відходять на другий план [5, 2]. Так, найперспективнішими професіями у 2013 році були: програміст, підприємець і юрист. На сьогоднішній день лідерство змогли втримати тільки ІТ-фахівці. На другій сходинці рейтингу опинилися лікарі, на яких зараз великий попит у суспільстві у зв'язку з військовими діями на Сході країни - майже третина опитаних (28%) вважають, що сьогодні медики дуже затребувані. Третє місце посіли військовослужбовці та прикордонники (23%), причому характерно, що рік тому військовослужбовці та співробітники правоохоронних органів займали лідируючі позиції (п'яте місце рейтингу) в ТОП найбільш неперспективних професій. Виглядає, що захист Батьківщини, охорона правопорядку та забезпечення охорони життя і здоров'я українців на сьогодні є найбільш пріоритетними напрямками [5, 2].

Отже, у результатах дослідження можна констатувати, що:

- загальна тенденція до інтелектуалізації ринку праці також великою мірою властива українському суспільству і виступає важливою умовою економічного розвитку,

- ТОП-вакансії з найвищою заробітною платнею на українському ринку традиційно очолюють вакансії зі сфери інформаційних технологій,

- щодо професійних сфер, сезонний підйом демонструють сфери освіти і науки та культури, до нового бізнес-сезону активізувався підбір топ-менеджерів і фахівців у галузі телекомунікацій,

- нинішні українські суспільно-політичні реалії вносять свої корективи також у ситуацію на ринку праці. Згідно з аналітикою Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна, 45% представників інтелектуальної сфери зайнятості вважають професію програміста найбільш перспективною в умовах кризи і нестабільності в країні. На другому місці — лікарі, а на третьому — військовослужбовці.

Таким чином на основі проведеного аналізу можна зробити **висновок**, що найбільш високооплачуваними в українському суспільстві на нинішньому етапі є професії інтелектуальної та наукової сфери. А отже, ці сфери є перспективними галузями для подальшого інвестування. Варто пам'ятати, що освіті приділяється особлива увага в будь-якому сучасному суспільстві і вкладання коштів в утворення робочої сили є набагато ефективнішим за вкладення в інші чинники виробництва. Разом з тим, варто мати на увазі, що кожне робоче місце в інноваційній сфері забезпечує додатково ще 9–10 робочих місць у суміжних галузях, отже держава, реалізуючи пріоритетні програми розвитку наукомістких галузей, значною мірою генерує створення високоінтелектуальних і високотехнологічних робочих місць [2, 4].

З цим пов'язані подальші перспективи дослідження, які стосуються зрослої інтелектуалізації праці з урахуванням нинішнього попиту на професії лікаря та військовослужбовця в українському суспільстві, а також всебічної модернізації вищої освіти та більших інвестицій у галузь освіти та досліджень задля подальшої ефективної розбудови української економіки.

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; [пер. с англ.]. – М.: Academia, 2004. – 788 с.

2. Гук Н. А. Посилення інтелектуалізації праці та тенденції її структурних зрушень в Україні [Електронний ресурс] / Н. А. Гук. – Режим доступу: <http://bit.ly/1wb7xva>

3. Динамика рынка труда в августе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bit.ly/1wb7L5L>

4. Кривошей В. Інтелектуалізація праці як чинник стійкого економічного зростання [Електронний ресурс] / В. Кривошей. – Режим доступу: <http://bit.ly/1zfrtSg>.

5. Названі найбільш перспективні професії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bit.ly/1pl53FF>

6. Прошак В. В. Інтелектуальний потенціал України в умовах ринкової трансформації економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.01.01 / В. В. Прошак. - Львів, 2002. – 20, [1] с.

7. ТОП-5 самых высокооплачиваемых вакансий мая 2014 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bit.ly/109hNcJ>

8. Чамара І.М. Інтелектуалізація праці як найважливіша умова економічного розвитку / І.М. Чамара // *Економіка та підприємництво: зб. наук. праць мол. уч. та аспір.* – К.: КНЕУ. – 2005. – Вип. 14. – С. 34-40.

9. Toffler A. *The Third Wave* / A. Toffler. – N.Y., 1980. – 150 p.